

Motion till riksdagen 2019/20:2745

av **Juno Blom m.fl. (L)**

Liberal politik mot hedersrelaterat våld och förtryck

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av kunskap och kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om straffskalan för äktenskapstvång och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om straffskalan för vilseledande till tvångsaktenskapsresa och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om preskriptionstiden för äktenskapstvång och vilseledande till tvångsaktenskapsresa och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om särskild straffbestämmelse för barnäktenskap och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kriminalisering av stämpling eller försök till vilseledande till tvångsaktenskapsresa och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hedersrelaterat våld och förtryck mot hbtq-personer och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förändrad lagstiftning för att skydda barn från att deras föräldrar kan ansöka om att säga upp barnets medborgarskap och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barn som söker asyl, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en nationell strategi mot våld mot barn och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Att bryta det hedersrelaterade förtrycket är en av vår tids största frihetsfrågor. Det handlar om att alla, oavsett kön och oavsett familjebakgrund, ska kunna få del av rätten att bestämma över sin egen framtid. Det handlar om saker som tagits för självklara i vårt samhälle men som förblivit oåtkomliga för de flickor och pojkar, kvinnor och män som lever i en miljö där familjens och gruppens heder är överordnad individens frihet. Det handlar t.ex. om att få tillgång till all undervisning i skolan, att få vara med kompisar, att få ha fritid, att ha egenmakt över sin sexualitet, kroppslig integritet, att ha rätt att själv bestämma vem man vill leva med och att ha rätt att forma och påverka sitt liv.

Tiotusentals människor, främst flickor och kvinnor men även pojkar och män, lever i dag i ofrihet mitt i det svenska samhället. De övervakas i detalj av familjen eller av självutnämnda moralväktare. Kläder, umgänge och utbildningsval kontrolleras. Flickor tvingas in i äktenskap med vuxna män och utsätts för oskuldskontroller. Flickor känner oro och rädsla för att under loven bli bortgifta. De som trotsar löper stora risker. De hotas och utsätts för våld, och vissa får till och med betala med sitt liv. Allt detta för att upprätthålla en familjeheder som krockar med vårt sekulära och moderna samhälle.

Vi liberaler värnar individen före kollektivet. Ingen människa ska av sin omgivning hindras att utöva de självklara rättigheter och möjligheter som gäller lika för alla i hela landet. Det gäller alla oavsett kön, ursprung eller bostadsort och det gäller alla oavsett om man är medborgare, nyanländ eller asylsökande. Kultur eller religion får aldrig användas som ursäkt för att upprätthålla förtryckande sedvänjor.

Det är av största vikt att ha en tydlig analys av hedersrelaterat våld och förtryck. Av ideologiska skäl eller av missriktad välvilja förekommer det fortfarande – särskilt på politikens vänsterkant – att mekanismerna bakom denna form av våld osynliggörs eller att det öppet förnekas att hedersrelaterat våld och förtryck ens existerar som en särskild företeelse.

Ett sådant förnekande är förödande och leder bara till att offren osynliggörs. Hedersrelaterat våld och förtryck har givetvis nära kopplingar till våld mot kvinnor, men drabbar också män. Det bakomliggande värdesystemet involverar hela familjen och släkten och tar sig uttryck i olika slags kontroller och maktutövning som ofta bygger på att många deltar. Föräldrarna utfärdar förbud mot att träffa kamrater, bröder kontrollerar beteendet i skolan, släktingar deltar i förhandlingar om vem offret ska bli bortgift med och så vidare.

Även om hederstraditioner är särskilt utbredda i vissa geografiska områden eller bland människor som har sin härstamning därifrån, så är det viktigt att betona att de i sig inte har någonting med religion eller etnicitet att göra. Det är genom kunskap, synliggörande och reflekterande debatt som traditioner förändras. Också här måste alla former av kollektivt skuldbeläggande motverkas, samtidigt som företeelsen inte sopas under mattan.

Liberalerna, Centerpartiet och regeringspartierna – Socialdemokraterna och Miljöpartiet – har enats om en sakpolitisk överenskommelse, januariavtalet. Inom ramen för denna överenskommelse kommer en rad viktiga åtgärder för att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck att vidtas. Även den budgetproposition som lagts på riksdagens bord inför 2020 innehåller – tack vare Liberalerna – tydliga satsningar på att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck. På de områden som berörs av januariavtalet eller berörs av budgeten läggs inga yrkanden i denna motion.

Liberalernas arbete mot hedersrelaterat förtryck

Liberalerna var det parti som först av alla under början av 2000-talet lyfte upp de problem som fanns med integrationen. Liberala företrädare satte strålkastarljuset på det hedersrelaterade förtrycket i en tid när de flesta andra politiska krafter antingen höll tyst eller relativiserade.

För oss handlar integration om att möjliggöra för alla att bli delaktiga, lära sig svenska språket och komma i arbete, men det som är den djupaste drivkraften för vårt engagemang är alla människors rätt till frihet. Därför har vi också ett brett perspektiv på integration. Det handlar inte bara om möjligheterna för nyanlända att bygga upp ett självständigt liv i sitt nya hemland. För oss handlar integration om att bryta ned alla de strukturer som gör att människor kan leva ett liv i utanförskap och som gör att barn som föds och växer upp i Sverige inte känner sig inkluderade i det svenska samhället.

I detta är jämställdhetsfrågorna centrala. För Liberalerna har det alltid varit en självklarhet att strida för kvinnors rättigheter. De flesta reformer som lades under 1900-talet för att stärka kvinnors rättigheter har ett tydligt liberalt signum. Vi har ett arv att vara stolta över men också en skyldighet att motarbeta de samhällsproblem som i dag hotar flickors och kvinnors frihet.

Det hedersrelaterade våldet och förtrycket drabbar både flickor och kvinnor, pojkar och män, men det finns också en tydlig genusdimension. Den kollektiva familje- eller klanheder som förtrycket ska upprätthålla handlar ytterst om manlig heder. Det handlar om flickor och kvinnor som påstås dra vanära över sin släkt genom att inte underordna sig, men det handlar också om hbtq-personer som förtrycks på grund av sin sexuella identitet eller sin könsidentitet.

Om samhället inte tydligt skapar förutsättningar för allas rätt till delaktighet, rätten att forma och påverka sitt liv, rätten till kroppslig integritet och rätten till egenmakt över sin sexualitet så blundar vi för de kränkningar som människor i ofrihet och maktlöshet utsätts för. Jämställdheten och den personliga friheten är universella värden. Men hederstänkande och hedersrelaterat förtryck gör att upp till ett par hundra tusen människor i vårt land inte lever i frihet.

När liberala politiker lyfte hedersfrågorna i början av 2000-talet var det kontroversiellt. Liberalers engagemang misstänkliggjordes och anklagelser kom om att talet om hedersförtryck bara skulle spä på främlingsfientligheten i samhället. Fortfarande i dag förekommer det alltför ofta att hederstänkande relativiseras eller urskuldats. Men för oss liberaler är detta en grundläggande fråga om människors lika rätt till frihet. Ingen ska få sitt liv kringkuret och förnekas sina möjligheter enbart för att hon eller han lever i en viss släkt eller har rötterna i en viss kultur.

När Liberalerna övertog ansvaret i regeringen för frågorna skedde en vändning. Som jämställdhets- och integrationsminister såg Nyamko Sabuni till att hedersfrågorna kom att hamna i första rummet på den politiska dagordningen. År 2007 fastställdes Sveriges första nationella handlingsplan mot bl.a. hedersrelaterat våld och förtryck, där en helhetssyn på arbetet för första gången presenterades på politisk nivå.

Handlingsplanen slog fast den principiellt viktiga slutsatsen att det behövs särskilda insatser för att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck. Det räcker inte med de generella insatserna mot brott i allmänhet eller mot våld i nära relationer i allmänhet, utan det är nödvändigt med specifik kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck och särskilda rutiner exempelvis i polisutredningar, vid riskbedömningar och vid bedömningar av vilka stödinsatser som bör ges till den våldsutsatta personen. Stats-

anslagen till arbetet mot hedersrelaterat förtryck ökade markant och de organisationer i civilsamhället som hade arbetat i motvind med dessa frågor fick erkännande.

År 2010 lade regeringen, med Nyamko Sabuni som ansvarigt statsråd, även fram den första nationella handlingsplanen för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja. Både denna och den tidigare nämnda handlingsplanen innehöll uppdrag till myndigheter om att utveckla sin verksamhet, förbättra samverkan mellan myndigheter och öka kunskapen om förebyggande metoder. Länsstyrelserna gavs en särskild funktion och år 2013 breddades det nationella uppdraget till Länsstyrelsen i Östergötlands län till att också omfatta ett nationellt kompetensteam med tillhörande stödtelefon.

Flera viktiga lagändringar gjordes under samma period. Bland annat förlängdes preskriptionstiden för kvinnlig könsstympning genom att preskriptionstiden började löpa först den dag då offret fyllde eller skulle ha fyllt 18 år. Alla möjligheter att beviljas dispens för att få gifta sig före 18 års ålder togs bort och det infördes också ett hinder för en person med anknytning till Sverige att gifta sig utomlands före 18 års ålder. Även trossamfundens ansvar för att hindra äktenskapsceremonier före 18 års ålder tydliggjordes i lagen.

Under förra mandatperioden slog Migrationsverket larm om att det bland gruppen asylsökande fanns ett betydande antal barn som var bortgifta med en vuxen person redan innan de kom till Sverige. Först ett år senare, när Liberalerna väckte ett initiativ i civilutskottet om att stifta lag direkt i riksdagen, satte ett lagstiftningsarbete i gång. Och tack vare Liberalerna har arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck en tydlig plats i januariavtalet liksom i budgetpropositionen för 2020 vilket nu också kommer att leda till att en rad viktiga åtgärder kommer att vidtas för att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck.

Återkommande kartläggningar av hedersrelaterat förtryck

Det är viktigt att synliggöra det hedersrelaterade våldet och förtrycket i samhället och följa utvecklingen över tid. Enligt en kartläggning från dåvarande Ungdomsstyrelsen (2009) hade omkring 70 000 unga kvinnor och män mellan 16 och 25 år i Sverige begränsningar i förhållande till äktenskap eller av familjen bestämda villkor för val av partner. Den nationella samordnaren mot våld i nära relationer uppskattade 2014 att det kunde vara uppåt 100 000 personer som lever under hedersrelaterade begränsningar i valet av partner (SOU 2014:49). Forskare har bedömt att det kan vara så många som 240 000 unga som lever under hedersrelaterade normer.

Utredningen om stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap (SOU 2012:35) uppskattade att minst 250–300 personer under 2011 upplevde en akut eller ganska akut risk att bli gifta mot sin vilja. När det gäller könsstympning uppskattade Socialstyrelsen år 2015 att 38 000 flickor och kvinnor i Sverige var könsstympade. Cirka 7 000 av dem var under 18 år.

Efter att bland annat Liberalerna krävt en nationell kartläggning av omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck gav den dåvarande regeringen i februari 2017 i uppdrag åt Socialstyrelsen att genomföra en nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck. Uppdraget slutredovisades i mars 2019. Det kan konstateras att Socialstyrelsen kom fram till att det inom ramen för myndighetens uppdrag inte varit möjligt att göra en kartläggning av omfattningen i befolkningen av hedersrelaterat våld och förtryck i alla åldersgrupper. Den kunskapsöversikt som så väl behövs saknas alltså

ännu. Det är centralt att det fortsatt görs arbete för att hitta ett sätt att systematiskt kartlägga utbredningen av hedersrelaterat våld och förtryck och dess utveckling.

Myndigheternas arbete

Hedersrelaterat våld och förtryck är en fråga för hela Sverige. Under Liberalernas ledning fastställdes den första nationella handlingsplanen mot hedersrelaterat våld och förtryck (skr. 2007/08:39). Den nu gällande nationella strategin gäller för perioden 2017–2026.

Det är viktigt att stärka statliga och kommunala myndigheters arbete. Kommuner och landsting bör även ha kompetens att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

Hur det lokala arbetet ska organiseras beror på de lokala förhållandena. Små och stora kommuner har helt olika förutsättningar, och situationens krav kan också variera. Vår generella utgångspunkt är dock att en framgångsfaktor är samarbete mellan kommuner. Ett exempel är Origo, det regionala stödcentrum som finns för de 26 kommunerna i Stockholms län och som vänder sig till personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Det är ofta personal i socialtjänsten, skolan, sjukvården eller polisen som först kommer i kontakt med personer som utsätts för hedersrelaterat förtryck. De måste kunna se signalerna och kunna vidta rätt åtgärder. Det är därför angeläget att relevanta yrkesutbildningar ger tillräcklig kunskap kring hedersrelaterat våld. Relevanta yrkesgrupper är exempelvis sjuksköterskor, kuratorer, psykologer, socionomer, poliser, jurister och lärare.

Till exempel rättsväsendet liksom Skolverket och Socialstyrelsen måste få resurser för att arbeta långsiktigt med hedersproblematiken och öka kunskapen inom sina respektive verksamhetsfält.

Socialtjänsten ska i dag särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld i nära relationer kan vara i behov av stöd och hjälp. Det bör förtydligas att denna bestämmelse även inkluderar offer för hedersrelaterat våld och förtryck.

Sedan 2005 har Länsstyrelsen i Östergötlands län regeringens uppdrag att övergripande samordna och redovisa länsstyrelsernas uppdrag i fråga om hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen ansvarar vidare sedan 2013 för ett nationellt kompetensteam för att stödja arbetet för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck och deras olika uttryck. Inom ramen för uppdraget driver kompetensteamet sedan 2014 en nationell stödtelefon för råd och vägledning i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive tvångs- och barnäktenskap samt könsstympning av flickor och kvinnor.

I samband med att Jämställdhetsmyndigheten inrättades aviserade regeringen planer på att flytta alla uppdrag gällande hedersrelaterat våld till den nya myndigheten. Efter att detta mött stark kritik ändrades planerna och Länsstyrelsen i Östergötlands län har fortsatt uppdrag att arbeta med frågor om hedersrelaterat våld och förtryck till och med utgången av 2020. I januariavtalet slås det tydligt fast att kompetensteamet ska permanentas vilket också bekräftas i budgetpropositionen för 2020 där det uttryckligen anges att det handlar om kompetensteamet vid Länsstyrelsen Östergötland. Därutöver har den nya Jämställdhetsmyndigheten fått ett kompletterande uppdrag kring frågor om hedersrelaterat våld och förtryck, då inriktat på nationell kunskapsutveckling och strategiska, övergripande frågor. Liberalerna avser att noggrant följa utfallet av den nya myndighetsorganisationen.

Det behövs kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck bland professionerna. All personal som möter barn under 18 år – även de som arbetar med yngre barn – behöver få utbildning i frågor som handlar om hedersrelaterat våld och förtryck. Det kan handla om att se över utbildningsplanerna för vissa yrkesutbildningar, men viktigare ändå i det korta perspektivet är att göra ett kompetenslyft för den personal som redan är verksam.

Kompetenslyftet ska nå ut till personal vid bland annat barnavårdscentraler, förskolor, grundskolan och gymnasiet, fritidsverksamheter, socialtjänst samt Migrationsverket.

Starkare redskap för socialtjänsten enligt LVU

Vi vill stärka socialtjänstens befogenheter att besluta om obligatoriska insatser på hemmaplan. I dag är det möjligt att använda så kallat mellantvång för ungdomar på grund av den unges eget beteende. De kan till exempel åläggas att delta i behandling under öppna former för missbruk el. dyl. Däremot ger dagens lagstiftning inte utrymme att använda så kallat mellantvång för föräldrarna när riskerna för barnets utveckling hänger samman med vårdnadshavarnas agerande.

Det behöver ändras. Liberalerna anser att socialnämnden behöver ha möjlighet att besluta om sådana obligatoriska insatser även för föräldrar till ett barn under 18 år. För ett barn som växer upp i en hederskontext kan en sådan tidig intervention från det allmännas sida bidra till att hedersrelaterad maktutövning kan ifrågasättas och brytas i ett tidigare stadium i barnets liv. Om detta inte är tillräckligt behöver socialtjänsten ha beredskap att oftare gå in med omhändertagande enligt LVU om det behövs för att skydda ett barn från hedersrelaterat förtryck och våld.

Informationsinsatser

Det behövs mer insatser för att alla barn och unga ska få veta var de kan få hjälp och skydd mot hedersrelaterat förtryck. Ett sådant arbete bedrivs redan i dag, men ambitionerna behöver höjas ytterligare.

Särskilt viktigt är att informationen når ut i många olika kanaler och i de sammanhang där barn och unga själva befinner sig i vardagen. Informationen ska vara lättbegriplig och på barnens och de ungas egen nivå och finnas på ett flertal olika språk. Det finns också mer att göra för att nå ut via sociala medier samt genom samarbete med civilsamhället.

Skolan och elevhälsan har en nyckelroll. Särskilda informationssatsningar ska ges genom skolan och ska nå ut till elever i alla stadier, från grundskolans lägsta årskurser till gymnasiet. Frågor som rör barns utsatthet och hur den svenska lagstiftningen skyddar barn och unga samt tydlig information om hur barns rättigheter är utformade och vart barn och unga kan vända sig när de är utsatta, ska integreras i den ordinarie undervisningen. Frågan om förbättrad information via skolan ska utredas.

Liberalerna anser också att skolhälsovården rutinmässigt ska ställa frågor om våld vid de hälsobesök som varje elev ska erbjudas minst tre gånger under skoltiden. Tydliga riktlinjer om detta bör utredas.

Även bostadsbolagen kan göra mycket. Flera bostadsbolag är i dag engagerade i insatser mot våld i nära relationer genom att sätta upp anslag i sina fastigheter om vad

man kan göra som granne och medmänniska, och vart man som offer kan vända sig. Motsvarande information bör även spridas gällande hedersrelaterat våld och förtryck.

Det behövs likaså mer förebyggande arbete direkt riktat till vårdnadshavare. Familjer där hedersnormer är rådande kan vara nyanlända men kan också ha bott i Sverige i tiotals år, och därför är det viktigt att tydlig information om barnets rättigheter och gällande lagar når ut brett till föräldragrupper. Det förebyggande och informerande arbetet ska finnas från dag ett, från mottagandefasen hos Migrationsverket, vidare via samhällsinformationen till nyanlända och så vidare.

Föräldrar som vill frigöra sina barn från en hederskultur kan löpa risk att utsättas för hårda påtryckningar från sin släkt eller sin klan. Därför är det viktigt att det erbjuds stöd till vårdnadshavare som vill bryta sig loss från en struktur präglad av hedersnormer. Socialtjänsten men också de frivilligorganisationer som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck kan här göra ovärderliga insatser. Formerna för förbättrad förebyggande information och förbättrat stöd till vårdnadshavare behöver därför utredas.

Civilsamhället

Det är utsiktslöst att försöka bryta den hedersrelaterade maktutövningen enbart genom myndighetsåtgärder från skola, socialtjänst, polis m.m. För att nå framgång är det avgörande att hämta stöd i den kraft som finns i människors eget engagemang. Människor som tar ställning och som engagerar sig för att bryta hedersförtrycket där de bor och verkar måste ha samhällets fulla stöd och uppbackning.

Medmänniskors ideella engagemang genom civilsamhället har stor betydelse på två sätt. För det första finns det många som inriktar sin kraft direkt på arbetet mot alla former av hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns ett växande civilsamhälle av människor som själva upplevt följderna av hederstänkande och som vill bidra till att bryta hedersstrukturer och ge stöd till utsatta. De organisationer som arbetar med hedersfrågor måste få ökat stöd. Vi vill också se mer stöd till den feministrörelse som vuxit fram i utsatta områden och som bidrar till att bryta moralpolisernas makt i vardagen.

För det andra har det civila samhället en mycket stor betydelse för att skapa andningshål i vardagen för den som lever i en hederskontext. Detta gäller generellt, men särskilt för barn och unga. När unga möts i en idrottsklubb, en scoutkår, en musikverksamhet eller något annat föreningssammanhang får de chans att hitta en fristad och därmed växa som människor.

Familjer som utövar hedersrelaterad kontroll över sina barns liv vill ofta isolera dem från impulser från det omgivande samhället. Barnens frihet begränsas också genom att de förbjuds att delta i organiserade fritidsaktiviteter med andra barn. Därför är det mycket viktigt att i barn- och ungdomsverksamheten göra särskilda satsningar på att nå ut till flickor och pojkar från miljöer präglade av hederstänkande.

För att föreningslivet ska fungera just som andningshål är det också viktigt att föreningar får möjlighet till kompetensutveckling och stöd i hur de ska kunna nå ut till barn och unga som inte får möjlighet att delta i föreningsliv. Det är även viktigt att informera om hur vuxna i föreningslivet ska agera om de känner oro kring ett barn.

Det är även grundläggande att ställa krav på att föreningsverksamheterna inte motverkar demokrati, jämställdhet eller integration. De goda krafterna i civilsamhället ska få ökat stöd, men inte en krona i föreningsbidrag ska gå till extrema eller reaktionära krafter.

Polis och rättsväsende

Det hedersrelaterade förtrycket förekommer i hela Sverige, men det finns bostadsområden där hederstänkandet är så utbrett att det är en lokal maktfaktor att räkna med. Det är platser där flickor och kvinnor trakasseras och kontrolleras inte bara i hemmet utan också i det offentliga rummet. Att göra vardagliga saker som att ensam åka in till stan, besöka ett kafé eller promenera på torget vid ”fel” tidpunkt kan vara tillräckligt.

För att bryta detta krävs många olika åtgärder. En central fråga är att det finns en närvarande polis, och tack vare Liberalerna görs det rejäla satsningar på polisen och hela rättskedjan i budgetpropositionen för 2020.

Även invånarna i utsatta områden har rätt till skydd av rättssamhället, och en förstärkt lokal polisiär närvaro skapar trygghet. Det skickar också en tydlig signal till moralpoliserna att de blir sedda och övervakade, och att ordningsmakten kommer att finnas där ifall de utsätter flickor eller kvinnor för hot, hat eller fysiskt våld.

En närvarande polis är även en viktig del i Liberalernas sammanhållna politik för att bryta utanförskapet och förbättra integrationen, vilket i sin tur håller tillbaka de krafter som upprätthåller hedersnormer.

Vår politik bygger på en helhetssyn, där skolan är central för att människor ska kunna rusta sig med den kunskap som behövs för ett självständigt liv. Därför har Liberalerna bland annat lagt förslag om obligatorisk språkförskola för nyanlända barn, förlängd skolplikt för de nyanlända elever som behöver mer tid i skolan, aktivt skolval i samtliga kommuner, särskilda satsningar på skolor i de mest utsatta områdena samt stopp för nyetablering av religiösa friskolor. Många av dessa förslag kommer nu också att bli verklighet tack vare att Liberalerna fört in frågorna i januariavtalet och budgetpropositionen.

Allt detta bidrar till att öka barnens och föräldrarnas kontakter med det omgivande samhället och motverkar att vuxna isolerar sig själva och sina barn, vilket i sin tur hjälper till att bryta ner de maktstrukturer som upprätthåller hedersnormerna.

Polismyndigheten behöver, till exempel via Nationella operativa avdelningen, ha förutsättningar och möjligheter att långsiktigt och strategiskt arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck. Polisens nationella kompetensnätverk med fokus på hedersrelaterad brottslighet är centralt i detta sammanhang. Det är även viktigt med riktade utbildningsinsatser för barnutredare inom Polismyndigheten mot bakgrund av att hedersrelaterat våld och förtryck i stor utsträckning riktar sig mot barn.

Fler anmälningar av hedersrelaterade brott behöver leda till åtal. Liberalerna anser att anmälningar av hedersrelaterade brott alltid måste utredas, något som gör stöd och skydd till brottsoffret avgörande. Hedersrelaterade brott ska alltid falla under allmänt åtal.

Ett problem är att hedersrelaterade brott som leder till polisanmälan inte kodförs och registreras så att det framgår att brottet är just hedersrelaterat. Det behöver därför finnas särskilda brottskoder för brott med hedersmotiv.

Vid brott med hedersrelaterade motiv är offret ofta i en särskilt utsatt situation även under själva rättsprocessen. Det ställer särskilda krav på brottsoffrets målsägandebitråde, eftersom det kan behövas särskild kompetens. Utgångspunkten bör vara att brottsoffret ska få möjlighet att välja ett målsägandebitråde med dokumenterad kompetens i frågor kring hedersrelaterade brott.

Hedersrelaterad brottslighet osynliggörs ofta i brottsstatistiken. Eftersom hedersrelaterat våld inte har någon egen brottsrubricering eller är bundet till några specifika brottsrubriceringar omfattas gärningarna i stället av brottsbalken precis som

allt annat våld. Det gör det svårare att identifiera om flera brottsanmälningar hänger ihop med en kollektiv hotbild där flera gärningsmän är inblandade.

En möjlig lösning på problemet är att använda sig av så kallad flaggning i polisens interna rapporteringssystem av brott som rör hedersrelaterade ärenden. Detta system används sedan år 2010 av brittisk polis och åklagare som har i uppgift att identifiera och markera misstänkta ärenden som hedersrelaterade. Syftet med systemet är att man lättare ska kunna övervaka och följa ärenden med hedersrelaterade motiv. Markeras ärendet som hedersrelaterat följer sedan flaggningen med vidare i ärendehantering. Om det längre fram visar sig att hedersrelaterade motiv saknas kan flaggningen tas bort. I Sverige används motsvarande brottskategorisering för till exempel brott i nära relationer.

För brottsoffren är det viktigt att det redan initialt i utredningen framkommer att det kan finnas risk för att brottet har ett hedersmotiv för att brottsoffret ska ges rätt stöd och skydd. Detta gäller i allra högsta grad barn och unga.

Straffrättsliga åtgärder – inför ”lex Fadime”

Brott som begås i hederns namn är en svår kränkning av människans grundläggande rättigheter. Hedersrelaterade brott är också särskilt allvarliga eftersom de bygger på att familjen och dess närmaste nätverk utövar ett kollektivt förtryck av den enskilde. Varje gång en person utsätts för ett hedersrelaterat brott blir det också en signal till andra offer om vilka risker det innebär att inte underordna sig. Brottet är därför inte bara ett övergrepp mot offret utan också ett sätt att signalera till omgivningen att hedersstrukturen måste upprätthållas.

Av den orsaken måste hedersmotiv vägas in som en försvårande omständighet vid straffvärdesbedömningen. Straffskärpningsregeln i brottsbalkens kapitel 29 anger att bl.a. rasistiska och homofobiska motiv är omständigheter som ska leda till högre straff. Denna regel behöver ses över och utvidgas så att det uttryckligen framgår att även hedersmotiv ska ges straffskärpning (lex Fadime) vilket nu också är på gång eftersom Liberalerna drivit på för den utredning som tillsattes sommaren 2019.

Det bör också övervägas en bredare översyn av brottsbalken så att hedersrelaterade brott synliggörs i en särskild brottsrubricering. Även om hedersrelaterade motiv kan ligga bakom många olika slags gärningar visar lagstiftningen om fridskränkning att det kan vara fullt möjligt att skapa en särskild brottsrubricering för olika former av kränkningar med samma motiv. Med en särskild brottsrubricering blir det också möjligt att markera hedersdimensionens allvar genom straffskalans utformning.

Vidare behöver straffskalorna för brott relaterade till barnäktenskap ses över. Straffet för äktenskapstvång bör skärpas från fängelse i högst fyra år till fängelse mellan ett och sex år. Straffet för vilseledande till tvångsäktenskapsresa bör skärpas från fängelse i högst två år till fängelse från ett till fyra år. Detta innebär i sin tur att preskriptionstiden förlängs till tio år.

För att öka möjligheterna att i efterhand lagföra brottslingar vill Liberalerna också att preskriptionstiderna för dessa brott börjar räknas från den dag då offret fyller 18 år eller skulle ha fyllt 18 år. Denna artonårsregel gäller redan för sexualbrott mot barn samt för könsstympning.

Förbudet mot barnäktenskap bör formuleras som en enskild straffbestämmelse. Vi vill vidare att stämpling eller försök till vilseledande till tvångsäktenskapsresa ska kriminaliseras. Denna bestämmelse skulle på grund av bevissvårigheter sannolikt sällan

kunna användas i domstol, men det skulle ge en viktig preventiv signal till den som överväger att t.ex. försöka lura sitt barn att följa med utomlands för att där genomföra en vigsel.

Civilrättsliga åtgärder

Det nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck slog 2016 larm om att minst 132 bortgifta barn hade kommit till Sverige, de flesta i samband med den stora flyktingvågen hösten 2015. Mot bakgrund av uppgifterna tog Migrationsverket fram en rapport. Av de bortgifta barnen var 97 procent flickor, och de flesta kom från Syrien, Afghanistan och Irak.

Enligt svensk lag är det förbjudet att ingå äktenskap före 18 års ålder. Däremot finns inget motsvarande förbud mot att erkänna utländska barnäktenskap, förutsatt att det ingicks innan någon av parterna fick anknytning till Sverige. Detta ledde till att många bortgifta barn lämnades utan det skydd de borde ha fått.

Vissa kommuner hade ett tydligt barnrättsperspektiv och medverkade inte till att de bortgifta barnen placerades med sina vuxna makar. Men det fanns också ett stort antal fall där myndigheter legitimerade barnäktenskapen genom att behandla de bortgifta flickornas äktenskap som vilka relationer som helst.

Trots Migrationsverkets larm tog den dåvarande regeringen inga konkreta initiativ för att ändra lagen. Först efter att Liberalerna agerat för att riksdagens civilutskott skulle stifta lag på egen hand började regeringen slutligen agera. Det tog dock alltför lång tid, inklusive ett otillräckligt utredningsuppdrag, innan riksdagen kunde rösta igenom ett totalförbud mot barnäktenskap, som nu trätt ikraft.

Barnrättsperspektiv i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Begreppet hedersrelaterat förtryck leder ofta tankarna till det våld och det förtryck som handlar om kyskhetskontroll, om att kontrollera ungas val av relationer och att begränsa deras framtid som vuxna. En rad rättsfall, från Pela och Fadime och framåt, vittnar om att den som vägrar underordna sig hederstänkandet i extrema fall kan få betala med sitt eget liv.

Allt detta är sant, men det får inte skymma sikten för att det hedersrelaterade förtrycket kan börja långt tidigare i den unga människans liv. Det är sällan som det kommer som en blixtnad från klar himmel att en familj vill hindra en människa på tröskeln till vuxenlivet att göra sina egna val.

Oftast har signalerna funnits där långt tidigare i barnets liv. Samma människa som i sena tonåren utsätts för hård press att gifta sig med en kusin som han eller hon aldrig träffat kan redan i sin tidiga barndom ha förbjudits att leka med kamrater av motsatta könet, delta på klassutflykter eller följa med på simskola.

När vi i denna motion talar om barn utgår vi från FN:s barnkonvention, som gäller alla som är under 18 år. För de flesta barn och unga ökar friheten och självbestämmandet med stigande ålder. För barn och unga i en hederskontext gäller det omvända – friheten minskar ju äldre man blir. Den som i sena tonåren tvingas in i en äktenskapsrelation har fått se sitt liv krympa ända från barndomen.

Uttrycken för hederstänkandet varierar med barnets ålder. Frihetsbegränsningarna ser olika ut för ett litet barn och en ung människa som är på väg att bli myndig. Det

behövs ett helhetstänkande. Precis som i allt annat arbete för barnets rättigheter handlar det om att vuxenvärlden måste skicka signaler och samtidigt fånga upp barns och ungas signaler. Vuxenvärlden måste ta ansvar och våga bry sig om. Vi är skyldiga att aldrig göra skillnad mellan barn, när det gäller vad barn ska ha rätt till och vad barn ska skyddas från.

Därför måste det ske ett perspektivskifte i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det behövs ett tydligare barnrättsperspektiv och en mycket större medvetenhet i hela samhället om att de strukturer som upprätthåller det hedersrelaterade förtrycket drabbar människor i alla åldrar – inte bara vuxna och ungdomar utan också yngre barn.

Det är viktigt att lyfta barns och ungas egen delaktighet och se dem som viktiga resurspersoner. Det omgivande samhället behöver lyssna på deras tankar kring vilka åtgärder de önskar ska vidtas för att ge dem stöd i att orka stå emot hedersrelaterat våld och förtryck.

Det är för sent att reagera när moralpoliserna redan står där på torget. I stället måste insatserna mot hedersrelaterat förtryck börja så tidigt som möjligt i barnets liv, från barnavårdscentralen och uppåt. Det är också av största vikt att insatserna når ut till alla barn, oavsett om de är födda i Sverige eller kommer hit som asylsökande eller invandrar hit av annan orsak.

Nationell strategi mot våld mot barn

Liberalerna anser att det även behövs en nationell strategi mot våld mot barn som ska omfatta all den våldsutsatthet barn riskerar att råka ut för till exempel i hemmet, på skolan, på institutioner, i bostadsområdet och på allmän plats. Samhället har ett ansvar för att skydda alla barn från alla former av våld. Fördelen med en nationell strategi är att den ger möjlighet att anlägga ett helhetsperspektiv och en sammanhållen politik. Frågorna berör många olika myndigheter liksom kommuner, landsting och civilsamhället. Det handlar om det enskilda barnets möjligheter att göra sin röst hörd och det handlar om förutsättningarna för omvärlden att agera när ett barn far illa. Lagstiftningen behöver ses över brett, och den transnationella dimensionen som innebär att barn kan föras ut ur Sverige måste finnas med.

Det behövs insatser kring utbildning om barns villkor, sociala åtgärder och tydlig lagstiftning. Ansvariga myndigheter har en skyldighet att ge våldsutsatta barn det stöd och skydd de har rätt till och behov av. Genom en tydligare ansvarsfördelning mellan myndigheter ökar förutsättningarna för den samverkan som är nödvändig för att på bästa sätt bekämpa våld mot barn och ge de redan utsatta barnen rätt vård, stöd och skydd. Den nationella strategin mot våld mot barn ska även innehålla åtgärder för att belysa och förebygga, identifiera, utreda, rehabilitera och följa upp våld mot barn.

Genom en samlad nationell strategi kan vi förebygga att barn bedöms med olika måttstockar. I dag händer det alltför ofta att barn bemöts på olika sätt beroende på utländsk bakgrund, bostadsort, funktionsnedsättning, status som ensamkommande, föräldrar med psykisk ohälsa eller missbruk. På grund av hedersförtryckets särskilda aspekter behöver strategin också ha ett tydligt fokus på barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck i alla dess uttrycksformer.

Hedersrelaterat våld och förtryck mot hbtq-personer

Det hedersrelaterade våldet drabbar även hbtq-personer. Individer tvingas in i relationer, hotas, utsätts för våld eller omvändelseförsök och får i vissa fall betala med sitt liv. Allt detta för att upprätthålla en familjeheder som krockar med vårt sekulära och moderna samhälle.

Även om hederstraditioner är särskilt utbredda i vissa geografiska områden eller bland människor som har sin härstamning därifrån, så är det viktigt att betona att de i sig inte har någonting med religion eller etnicitet att göra. Det är genom kunskap, synliggörande och reflekterande debatt som traditioner förändras. Alla former av kollektivt skuldbeläggande måste motverkas, samtidigt som företeelsen inte får sopas under mattan.

För att effektivt motverka alla former av hedersrelaterat våld och förtryck är det av stor vikt att det finns ett tydligt hbtq-perspektiv. Det gäller på alla nivåer, från det nationella till det lokala arbetet på gräsrotsnivå. Varje brottsoffer behöver ses som den individ hen är och bemötas utifrån sin egen situation. Därför behöver insatserna för offer för hedersrelaterat våld och förtryck utformas så att inte vissa grupper står utan hjälp.

Kunskapen om omfattningen av det hedersrelaterade våldet och förtrycket mot hbtq-personer behöver förbättras. Om hedersrelaterat våld och förtryck i allmänhet är svårt att kartlägga är svårigheterna att bryta tystnaden och minska mörkertalet särskilt stora vad gäller hedersrelaterat våld och förtryck mot hbtq-personer. Vi anser att det är angeläget att fördjupa kunskapen om det hedersrelaterade våldet och förtrycket mot hbtq-personer och dess omfattning genom en särskild studie.

Internationella frågor

Arbetet mot hedersrelaterat förtryck behöver ha en tydlig transnationell dimension. De utmaningar som invånare i Sverige ställs inför har vi gemensamt med människor i många andra länder. Sverige ska i utrikes- och biståndspolitiken ge stöd åt de krafter som motverkar hedersförtryck och även bygga en starkare internationell samverkan.

Det är också angeläget att utveckla det internationella rättsliga samarbetet, med tanke på att många hedersrelaterade brott innefattar flera länder (t.ex. tvångsäktenskapsresor). Samarbetet i EU är centralt i sammanhanget, men också våra bilaterala kontakter med enskilda länder. De hedersstrukturer som tar ifrån människor deras frihet slutar inte vid Sveriges gränser, utan ofta finns nätverk mellan länder där förövare samverkar med varandra för att upprätthålla kontrollen över den gemensamma släkten. Detta gäller både familjer som nyligen invandrat till Sverige och familjer som levat här länge.

Risken för i Sverige bosatta personer att utsättas för hedersrelaterat förtryck utomlands är särskilt stor för barn och unga. Det kan ta sig olika konkreta uttryck. Några barn kan skickas till ett annat land för så kallade uppfostringsresor där de tvingas underordna sig en hedersstruktur som de här i Sverige försöker frigöra sig från. Andra kan sändas utomlands för att könsstympas eller bli bortgifta. I vissa extrema fall kan de föras utomlands för att mördas eftersom det ses som enda möjligheten att befria sig från den skam som barnet anses ha dragit på sin släkt eller klan.

Det är därför av största vikt att svenska myndigheter ges starkare juridisk och operativ förmåga att skydda barn från att föras ut ur landet. Till att börja med bör

socialnämnden ges rätt att besluta om utreseförbud om det är nödvändigt för att skydda ett barn från könsstympning, tvångsäktenskap eller liknande övergrepp.

Vi vill även att samtliga ärenden gällande misstanke om att barn förs ut ur landet för könsstympning eller barn- eller tvångsäktenskap ska handläggas av åklagare med specialistkompetens. Liberalerna vill inrätta ett kompetensnätverk för åklagare vid allmänna åklagarkammare för arbetet mot hedersrelaterad brottslighet och dess olika uttrycksformer som barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning. Även Åklagarmyndighetens riksenhet mot internationell och organiserad brottslighet ska ingå i det nationella kompetensnätverket. Det är viktigt att nätverkets arbete präglas av ett tydligt barnrättsperspektiv. Även samverkan mellan Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten behöver utvecklas.

Det är av största vikt att skolan och andra instanser inte förblir passiva när ett barn försvinner från verksamheten utan förklaring. Om ett barn efter sommarlovet inte återvänder till klassen vilar det ett stort ansvar på lärare och annan skolpersonal att omedelbart reagera och vid behov orosanmäla.

Mörkertalet är stort. Många fall där barn bortförs mot sin vilja blir inte upptäckta, därför att omgivningen i Sverige inte ser varningstecknen i tid. I stället tolkas bortförande som en vanlig resa eller utlandsflytt. Det behövs därför en nationell kartläggning för att få bättre kunskap om hur många barn som har blivit bortförda och vilka omständigheterna har varit i dessa fall.

Det behövs vidare en myndighetsövergripande handlingsplan och riktlinjer för att förhindra att barn och unga förs ut ur Sverige, men också för hur dessa ärenden ska hanteras om ett bortförande verkligen äger rum. Det behövs en bättre myndighets-samverkan när det gäller arbetet med att hjälpa personer som förts utomlands för att ingå barnäktenskap, tvångsäktenskap eller könsstympas. Detta gäller såväl samverkan på ett övergripande plan som samverkan i enskilda ärenden. Därför behöver relevanta myndigheter utarbeta nationella riktlinjer och metodstöd för att förebygga och förhindra bortföranden samt hantera ärenden där någon blivit bortförd och/eller hålls kvar utomlands. Januariavtalet innehåller tydliga skrivningar om detta, varför vi inte i denna motion lägger något formellt yrkande i denna del. Vi kommer i stället noggrant att bevaka frågan i det fortsatta förverkligandet av januariavtalet.

Barn ska inte berövas sitt medborgarskap

Ingen under 18 år ska behöva löpa risken att föras utomlands för att bli bortgift i ett land där barnäktenskap är tillåtet. Men den svenska lagen ger inte barnen tillräckligt skydd mot detta. En allvarig lucka i lagen om svenskt medborgarskap ger i praktiken föräldrarna rätt att för sina barns räkning ansöka om att deras svenska medborgarskap ska sägas upp. Om barnet är 12 år ska både barnet och vårdnadshavarna underteckna blanketten, men det finns inga regler som säkerställer att det alltid görs en kontroll av att barnets underskrift är äkta. Dessutom kan ett barn som lever i en hederskontext vara utsatt för starka påtryckningar att skriva på.

Lagen är skriven så att det i dag är mycket svårt att avslå en ansökan om att få det svenska medborgarskapet upphävt, och om personen saknar hemvist i Sverige finns det i dag ingen möjlighet alls för svenska myndigheter att vägra upphäva medborgarskapet. Det gör att barn som blivit bortförda utomlands, och därmed saknar hemvist, är skydds-lösa gentemot sina föräldrar. För barn som lever under hedersrelaterat förtryck innebär detta stora risker.

Lucken i lagen måste täppas till. Vi vill att lagen ändras så att en ansökan om att säga upp det svenska medborgarskapet för en person under 18 år inte får bifallas utan att domstol först prövar skälen. Barnet ska ges möjlighet att själv säga sin åsikt. På så vis skyddas barnets rättigheter av en oberoende juridisk instans i de situationer då barn utsätts för hedersrelaterad maktutövning från föräldrarnas sida.

När barn söker asyl

Barn som kommer som asylsökande har oftast ingen, eller mycket liten, kunskap om vilka rättigheter de har i Sverige. Rätten att skyddas mot alla former av våld och hedersrelaterat förtryck är absolut och gäller alla barn och unga från asylprocessens första dag, oavsett om uppehållstillstånd beviljas eller ej.

Därför är det viktigt att frågor om hedersrelaterat våld och förtryck uppmärksammas från dag ett, vid asylprocessens början. Barn som söker asyl ska direkt vid ankomsten nås av information, på sin egen nivå och på sitt eget språk, om sina rättigheter och om vart man kan vända sig om man är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. Detta gäller både barn i familjer och barn som söker asyl på egen hand.

Det är särskilt viktigt att uppmärksamma hedersfrågorna vid hälsoundersökning av asylsökande barn. Barnen ska få träffa vårdpersonalen enskilt och frågor ska alltid ställas om våld, påtvingade relationer och könsstympning, och samtalen ska där så krävs följas upp under hela asylprocessen och även därefter.

Fler möjligheter att utvisa icke-svenska medborgare – ge offret uppehållstillstånd

Hedersrelaterad brottslighet är en grov kränkning av en människas frihet och värdighet. Detta måste också synas i straffmätningen och konsekvenserna för gärningsmannen. I dag ska utvisning prövas av domstol om brottet motsvarar minst ett års fängelse. Vid beslut om utvisning ska domstolen alltid ta hänsyn till den dömdes anknytning till det svenska samhället. Särskilt ska domstolen beakta om den dömden har barn eller andra anhöriga här, något som blir kontraproduktivt vid brott med hedersmotiv eftersom det är just mot de egna anhöriga som brottet riktar sig.

Lagen behöver ändras vilket också följer av januariavtalet. Liberalerna anser att utvisning som huvudregel bör utdömas vid alla brott med hedersmotiv där fängelse ingår i domen.

Lagändringen ska kombineras med en kraftig ambitionshöjning för att alla ska känna till sina rättigheter i Sverige och känna till svensk lag. Det gäller både barn och vuxna som kommer till Sverige och personer som redan bor här. Offren ska kunna vara säkra på att lagen och samhället står på deras sida. Alla ska också ha vetskap om att det i påföljden för brott med hedersmotiv normalt ingår utvisning.

Den dömdes anhöriga ska kunna få fortsatt uppehållstillstånd, även om den ursprungliga grunden för uppehållstillstånd upphör när den dömde utvisas.

Juno Blom (L)

Johan Pehrson (L)

Lina Nordquist (L)

Christer Nylander (L)

Allan Widman (L)

Maria Nilsson (L)

Gulan Avcı (L)

Mats Persson (L)